

de zelfzwichter ³⁰

2 | 83

Bij de voorplaat :

Bij het zien van deze sfeervolle foto zullen de vele weggebruikers op de Friesestraatweg van Groningen naar Leeuwarden de poldermolen "De Jonge Held" bij Leegkerk herkend hebben. Hij is gebouwd in 1829 en de molenaar P. van der Veen verzorgt hier zijn poldergebied uitsluitend met windkracht. Zulke molens zijn er maar twee meer in Groningen.

(foto: B. Jongsma)

De Zelfzwichter ——— jaargang 8, nummer 30

Redaktie:

juni 1983

B. Jongsma, Groningen
Derk Jan Tinga, Groningen
Henk Berends, Sebaldeburen
Martin E. van Doornik, Rasquert

Druk:

Gron. Stichting voor Sociaal en
Cultureel Werk

Redaktie-adres:

Postbus 213, 9700 AE Groningen

Dit is het adres voor alle post,
bestemd voor de Vereniging
Vrienden van de Groninger Molens
en de Stichting Groninger Molen-
vrienden.

'De Zelfzwichter' is het orgaan
van de Vereniging en de Stichting
en verschijnt in de maanden
maart, juni, september en december.

In deze zelfzwichter:

Nationale Molendag 1983	2
Inspectierapporten	3
Excursie	3
Examen vrijwillige molenaars	4
Excursie vrijwillige molenaars	4
Weidepompmolentjes	8
Molennieuws	9
Bijeenkomst vrijw. molenaars	12
"Stel's Meulen" draait weer!	14
Ervaringen op een Duitse molen	15
Nieuws van de molenstichtingen	22
Oproep 1 + 2	23
Molenfietstocht	24
Over een molen-verzameling	25
Uit de oude doos	27
Nieuwe leden	29
Contributie 1983	29

de zelfzwichter

Nationale Molendag 1983

door B. Jongsma.

Als alle Groninger vrijwillige molenaars een stukje kopij over hun ervaringen over de Molendag zouden schrijven, zou deze Zelfzwichter een boekwerk worden. Dat hoeft natuurlijk niet, noewel - we herhalen - inzending van kopij op prijs wordt gesteld.

Gelukkig wordt aan de Molendag in steeds wijdere kring aandacht besteed.

De Groninger Gezinsbode van 9 mei meldt, dat een lange rij deelnemers bij de Coendersborg een routebeschrijving kochten. De fietstocht, waaraan 1600 mensen, waaronder veel gezinnen deelnamen, voerde o.a. langs "De Korenschoof" te Noordlaren en "De Helper" aan het Paterswolder Meer. Het artikel werd geïllustreerd door een foto van "De Helper" met veel fietsen op de voorgrond. De vrijwilliger van "De Korenschoof", T. de Jong, vertelde ons later dat ongeveer 600 mensen in de molen waren geweest. Meer was ook niet mogelijk.

Het Nieuwsblad v/h Noorden bracht ook het verband tussen fietsen en molens tot uitdrukking door een foto van de "Krimstermolen" te Zuidwolde met twee fietsers op de voorgrond. Of die twee fietsers in de molen geweest zijn, weten we niet. Op het moment van de foto zaten ze wel aan de verkeerde kant van het Boterdiep. Het is trouwens jammer dat de ANWB blijkbaar nogal uitdrukkelijk van de gedachte uitgaat, dat het maken van routes in het open Groninger land maar achterwege moet blijven, in tegenstelling tot Drenthe. Alleen Noordlaren pleegt elk jaar mee te tellen.

Gelukkig bestaat er ook plaatselijk en individueel initiatief! Het Nieuwsblad v/h Noorden meldt dat er in Nederland 317.000 deelnemers aan de fiets- en molendag hebben deelgenomen; in Drenthe 2976. Het noordelijke beeld was dat er minder fietsers waren, maar dat veel mensen er met de auto op uit trokken. Ook de Winschoter Courant schrijft, dat er in Oost-Groningen nauwelijks werd gefietst: reden - er werden daar geen tochten uitgezet. Niettemin werden de molens te Winschoten (Berg), de beide Pekela's, Bellingwolde en Vriescheloo druk bezocht. De dag werd een groot succes, zo schrijft de Winschoter Courant.

De Regionale Omroep Noord interviewde op de zaterdagochtend mij, zijnde een bestuurslid, die geen verplichting aan een molen heeft. In de studio kon ik ook het weerpraatje van Jan Belleboer beluisteren. Zuidelijke wind met kracht 3. Ondanks het sombere weer zou geen regenjas nodig zijn, misschien pas later op de dag. Inderdaad was het weer vrij ongunstig. Niettemin kon de Nationale Molendag, die voor de 9^e keer tegelijk met de Landelijke Fietsdag werd gehouden, als een succes worden beschouwd.

B.J.

Voor het volgende nummer van 'De Zelfzwichter' van september 1983 wordt u vriendelijk verzocht uw kopij in te zenden vóór:

15 augustus 1983.

Inspectierapporten

Als we te maken hebben met het opnemen van de onderhoudstoestand van molens, vullen we daarbij een inspectierapport in. In de lijst wordt ruimte geboden om de punten, waarop de inwendige en uitwendige inspectie betrekking heeft, te omschrijven. In de praktijk blijkt zo'n 'checklijst' goed te werken. Wij stellen de bedoelde formulieren, omvattende 8 pagina's, voor moleneigenaren of molenaars ter beschikking. Ons bestuurslid Bernard Dijk, poldermolen "De Eolus", Aduarderdiep 3, 9833 TG Den Ham (Gr.), heeft ze in voorraad.

- - -

Excursie

Het is al weer vijf jaar geleden, dat we onze jaarlijkse molenexcursie per boot door Friesland hielden.

Dat zal nu weer gebeuren. De boot van de fa. Brouwer te Joure zal ons weer voeren over de onvolprezen Friese Meren. Mede doordat verwarming aanwezig is, kan men bij elk weer op een geslaagde rondvaart rekenen. Aan boord zal een Fryske koffietafel worden aangeboden. Aan de bar treft men bovendien een keur van dranken aan. De fa. Brouwer heeft door een goede samenwerking met Friese molenvrienden veel ervaring met molentochten.

De organisatie is nog niet in overleg met onze Friese relaties nauwkeurig uitgestippeld. Vermoedelijk vertrekken we vanuit Sneek. Zeker is dat we o.a. de molens te Woudsend een bezoek zullen brengen. Eén of meer bussen van het reisbureau Slingerij zal ons brengen en halen.

De datum van de excursie is bepaald op zaterdag
1 oktober 1983.

De bus vertrekt vanaf het hoofdstation te Groningen stipt om 8.00 uur.

De deelname is opengesteld voor leden en huisgenoten. De bijdrage in de kosten bedraagt tussen f 45,- en f 50,- per persoon, afhankelijk van de kosten van de bus of bussen. Wij verzoeken u zich op te geven tot uiterlijk 1 augustus 1983. Dat kan schriftelijk met een brief of kaart naar ons postbusnummer 213, 9700 AE Groningen; of telefonisch bij de organisator: B. Dijk 05903 - 17 22.

Het zal ook op prijs worden gesteld, dat u - ook vóór 1 augustus - het deelnemersgeld gireert op postgironummer 3866034 ten name van de Ver. Vrienden van de Groninger Molens, Wolddijk 91 te Zuidwolde (Gr.). In het andere geval vindt afrekening in de bus plaats.

Als de komende excursie net zo goed wordt als die op de eerste zaterdag van oktober 1978, zitten we bijzonder goed. Wij hopen op een vlotte opgave en een goede medewerking.

B. Dijk.

- - -

Examen vrijwillige molenaars

Op 26 en 27 mei 1983 was er weer een examen voor vrijwillige molenaars georganiseerd voor de Groningers, die op twee plaatsen hun opleiding hebben gehad, t.w. in Garsthuizen en Vierhuizen.

Er hadden zich zeven personen aangemeld en werden er twee personen uit Drenthe toegevoegd.

26 mei was er voor de molen "De Lelie" te Eenrum vier personen, waarvan één moest afhaken door z'n werkzaamheden en werd een week eerder op molen "De Kat" in Uitgeest met goed gevolg geëxamineerd. De drie overgebleven kandidaten moesten onder barre omstandigheden hun examen afleggen, maar allen met goed gevolg.

Op 27 mei was de poldermolen "De Helper" aan het Paterswoldse Meer aan de beurt, waar de overgebleven kandidaten moesten aantreden. Hoewel het weer veel beter was, is het resultaat niet zo gunstig geweest en werden er drie personen te licht bevonden, maar voor één ervan bleek het toch nog een vreugdevolle dag, want een eerder afgelegde examen was wel gehaald en voor werk en toekomst belangrijker.

De geslaagden zijn: F. Graeler (Zuidhorn) en W. Steenbrink, T. Petri en E. de Vries (alle drie uit Loppersum) voor Groningen en voor Drenthe J. Vleeshakker (Veenoord) en H. Valkenhoff (Zuidwolde - Dr.)

Alle geslaagden van harte gefeliciteerd en goede molendagen toegewenst en de gezakten 'Kop ter veurhoilen en deurgooan'.

B. Dijk.

- - -

Excursie vrijwillige molenaars

door Martin E. van Doornik.

De tocht, die wederom door onze instrukteur Bernard Dijk is georganiseerd, ging op 9 april 1983 naar Noord-Holland, waar we liefst 9 zeer verschillende molens hebben bezocht. We zaten midden in het natte seizoen, maar alleen die ene zaterdag was het gelukkig droog en vrij zonnig, al liet de medewerking van windgod Aeolus het bijna afweten. Hieraan namen 11 personen deel, waaronder enkelen, die binnenkort examen moesten doen.

Om kwart over 7 vertrokken we van de Martinihal te Groningen richting west, waar we onderweg een aantal Friese molens zagen, onder meer een nieuwe spinnekop langs de autoweg in Sneek. Bij de Monument op de Afsluitdijk hielden we een koffiestop, waarna de reis werd voortgezet naar OB DAM, waar de enige wipmolen van Noord-Holland staat. Door zijn eenvoudige en sobere indruk onderscheidt hij zich van de Zuidhollandse wipmolens en is nagenoeg geheel zwart geteerd. Hij is gebouwd in 1632 en

De wipmolen bij Obdam.

bemaalde samen met een niet meer bestaande tweede wipmolen de 76 ha grote Weel- en Brakenpolder. Van de vijzel is nu helaas niet meer over dan een vermolde vijzelbalk. De molen kan echter nog wel 'voor de prins' draaien. Vlucht 19,20 m. Als gevolg van een ruilverkaveling is het waterpeil verlaagd, waardoor de molen niet genoeg 'tasting' heeft. Daarom een vriendelijk verzoek aan alle waterschappen en polderbesturen: van de molens afblijven!!

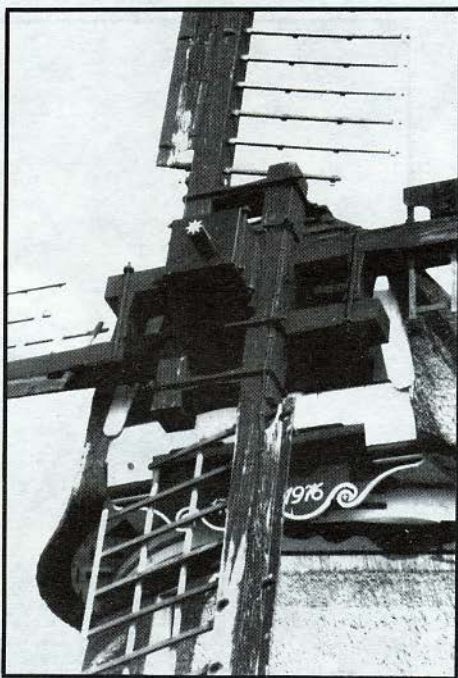
Langs pittoreske Noord-hollandse stolpboerderijen en binnenkruiers reden we, na afscheid genomen te hebben van de Obdammer vrijwilliger, naar STOMPETOREN, waar we een bezoek brachten aan de bekende molenaar Arie Butterman, die in de binnenkruier "Molen E" woont. In de kap is het wat rokerig, omdat de kachelpijp hier uitmondt. De kap kan voorlopig niet gekruid worden, want een aantal van de iepenhouten rollen zijn

gebroken. Vervanging is duur: één rol kan circa zeventig gulden kosten en moet nog precies taps naar het hart van de molen toe gemaakt worden. En als je dan onze lesmolen "De Onderneming" in Vierhuizen of "De Helper" bij Haren (waar wij momenteel tijdelijk les hadden) gewend bent, wat heb je dan een ruimte in de kap van zo'n stoere binnenkruier, want we konden hier met z'n allen staan! We bekeken de 25 meter lange binnenroede (fabrikaat Bremer, Adorp, nr. 112), die B. Dijk in 1965 heeft meegemaakt. Mede doordat op diezelfde dag een vergadering van het Gilde van Vrijwillige Molenaars in Arnhem plaats vond, leek het net of bijna alle molenaars uit Noord-Holland zijn weggezogen, want van Wieringen tot aan de Zaanstreek hebben we nog geen draaiende molen kunnen zien. Alleen zagen we in de verte "De molen van Piet" te Alkmaar langzaam draaien.

Arie Butterman is een erg veelzijdige molenliefhebber. In 1972 slaagde hij op "De Berkmeermolen" te Obdam en maalt dagelijks van maandag tot vrijdag op de papiermolen "De Schoolmeester" te West-zaan, woont in de eerder genoemde molen te Stomporetoren. Verder

bedient hij in het toeristenseizoen de binnenkruier "C" te Schermerhorn, tevens was hij eigenaar van de molen "De Jonge Dirk" en het wipmolentje "De Zwaan", beide gelegen in Westzaan. En of het nog niet genoeg is, geeft hij bovendien les op de oliemolen "Het Pink" in Koog a/d Zaan.

Voordat hij ons naar "De Schoolmeester" bracht, deden we eerst enkele molens in ALKMAAR aan. Een korte fotostop bij de Noordhollands enige ronde stenen poldermolen "De Eendracht", die jammer genoeg midden in een woonwijk is gelegen, en bij de molen met de lange naam "Monniken-, Ravens- en Robonbospoldermolen", die een haspelwiekenkruis heeft. Door de afwijkende stand van de roeden is dat ook aan de achterzijde van deze molen te zien (een binnenkruier uit 1976, wiens voorganger uit 1781 is afgebrand).

Detail van het haspelwiekenkruis van de "Monniken-, Ravens- en Robonbospoldermolen" te Alkmaar.

Enige tijd later brachten we onze voertuigen tot stilstand bij de papiermolen

"De Schoolmeester" in WEST-

ZAAN, die een zeskante romp heeft. Doordat hier een vrijwilliger aan het werk was, werd er die dag ook gedraaid. Doordat de wind net te zwak was om werkelijk te malen, waren de walsen van de 'hollanders' omhooggelicht, net zoals bij een koppel maalstenen het geval is. Het zou mij te ver voeren de unieke molen van binnen te beschrijven, we hadden twee uur voor nodig om de molen grondig te bekijken en luisteren naar de uitleg van Arie. En ook genoten we op de stelling van de warme voorjaarszon. In de penbalk in de kap konden we zien, waar vroeger een houten as heeft gedraaid. Tegenwoordig is er een gietijzeren 'Schrettlen & Co' - as uit 1860. Enkele vellen 'Wit Zaanse borden' werden verkocht en we namen afscheid van onze gastheer Arie Buttermann. Jammer genoeg is de omgeving van de molen door de Randstadse verstedelijking landschappelijk bedorven. Wel is er een mooi silhouet van de pelmolen "De Prinsenhof", niet ver vandaan, te zien.

In de ZAANSCHE SCHANS gingen we lunchen met daarna een bezoek aan de mostermolen "De Huisman", waar sommigen van ons een potje scherp smakende mosterd kochten en ons groepje liep verder naar zijn buurman, de paltrok-houtzaagmolen "De Gekroonde Poelen-

burg", een opvallende verschijning in de Zaanstreek. Een draaiende paltrok bezoeken is voor iedere molenliefhebber een zeldzame belevenis, een reden waarom we erg in onze nopjes zijn. De wind is net te zwak om te kunnen zagen: de (wat roestige) zaagbladen gingen wel door een boomstam(metje), maar het krabbelwerk was buiten werking. De molen heeft een stut- en een trekvang. Wat een immens hoge ruimte in het molenlijf, waarin de kolderstokken op een magnifieke manier in beweging te zien zijn. Ook kropen wij via de kot en na wat wringen tussen de paraplustokken in de donkere ruimte binnen de ringmuur, waarop de paltrok kruit. Op het schavot werd een wiek bekeken en betast. Een roede heeft zeilen met drie, de andere met vier zwichtlijnen. Een paltrok bouwen is waarschijnlijk het knapste molenmakerswerk dat er bestaat, daarom is het zo betreurenswaardig dat van de honderden paltrokken, die ons land heeft gekend, slechts vijf exemplaren zijn overgebleven, waarvan twee in bedrijfsvaardige staat. Om veiligheidsredenen is de molen voor toeristen dicht.

Hierna bezochten wij de verfmolen "De Kat", die vanbinnen wel zeer interessant is, maar geen haar op onze hoofden die eraan denkt om hiër als vrijwilliger te draaien! Horden toeristen

bezoeken de molen als bijen in een korf. Afschuwelijk massa-toeristisch, geen echte molen-sfeer.

De laatste molen op onze excursie is de stellingkoren-molen met de lugubere naam "De Dood", waar de enthousiaste vrijwilliger R. de Ruiter ons ontving. Op de grote stelling - op 40 schoren en nagenoeg ver over de straat uitstekend - viel het ons niet mee de vier zwichtlijnen in één zwaai om de achterzoom te slaan, dat was mooi oefenen geblazen. Het nu nutteloze grote kruirad heeft een uitsparing om een kruielier op de staart te plaatsen. De kap van de grote wiekendrager uit 1656 behoeft wel enige herstel, want de achterwulf is wat ingezakt. Merkwaardig zijn de roeden van verschillende lengten. De molen is uitgerust met drie koppels maalstenen.

Op de terugweg dineerden we heerlijk in 'Restaurant Friesland' in de Wieringermeerpolder. Wij mogen wel concluderen, dat we veel hebben gezien en geleerd, hetgeen als een compliment aan onze instrukteur Bernard Dijk gezien kan worden. Moe, maar voldaan.

M.E.v.D.

De molen "De Dood", zoals is afgebeeld op de papieren meelzakjes.

Weidepompmolentjes

In de maand oktober 1982 ontving ik van een 'vrijwillige molenaar', zoals hij zichzelf noemt, uit Emden (Duitsland), die daar de hoge stellingmolen "Vrouw Johanna" bedient, namens Dietrich Janssen een foto van een kapot ijzeren windmolentje, staande in een weide bij Wirdum, in de zgn. 'Kromme Hörn', dat is de streek tussen Emden en Greetsiel.

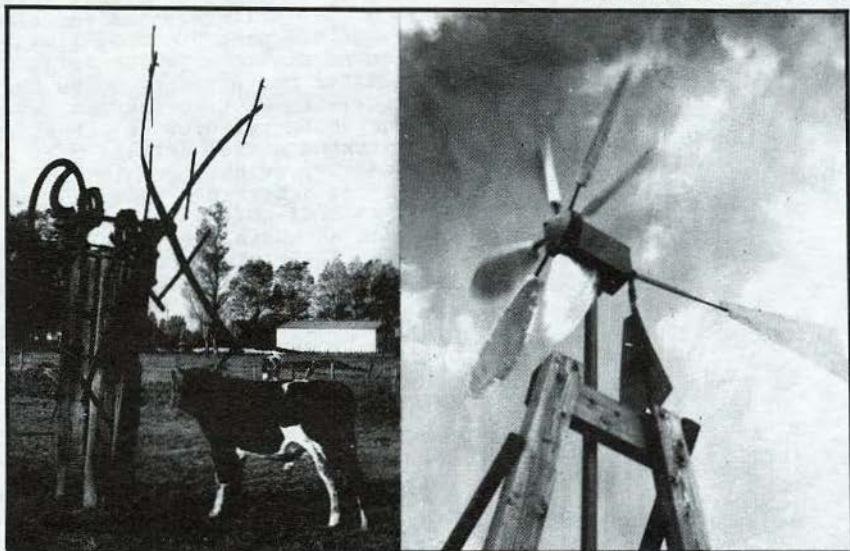
Het was een zgn. Zweikolbenpumpe, dus een pomp met een tweetal zuigers en hij vroeg mij om bijzonderheden.

Het molentje diende blijkbaar of had gediend voor het opmalen van drinkwater voor het vee. Ik had een dergelijke molentje nog nooit gezien en inlichtingen hier en daar gaven ook niet veel ophelderingen.

In een gesprek met de heer Jongsma, bleek mij dat hij op Terschelling ook iets dergelijks had gezien. Dit blijkt een vertikale buis te zijn, bovenaan voorzien van een zestal molenbladen, maar wat er verder in de grond zit, weten wij niet. Wel ziet men een buisje, uitmondend in een tweetal grote tobben, zo te zeggen halve vaten. Men zou denken dat er een centrifugaalpompje in de grond zit, dat zorgt voor wateropvoer.

Kent iemand nog meer van dergelijke gevallen?

B. van der Veen Czn.

Links: het vervallen weidepompmolentje bij Wirdum. Met een stier erbij geeft u een goede indruk van de afmetingen van het molentje. De as diende tevens als krukas voor de twee zuigers.

Rechts: het weidepompmolentje op het eiland Terschelling.

Molennieuws

18. "Ceres" te Spijk,

eig. de Stichting Groninger Molenvrienden. De fa. Dunning is met het 'klein herstel - regeling' hier gereed gekomen. De molenvrienden gaan nu na welke aanvullende werkzaamheden nu het eerst aan bod komen. Een recent onderzoek heeft uitgewezen, dat de roeden nog wel een tijd mee kunnen. De aankleding ervan is echter voor verbetering vatbaar.

70. "De Stormvogel" te Loppersum.

De gemeenteraad van Loppersum stelde een krediet van f 16.050,- beschikbaar voor een grote onderhoudsbeurt voor de molen "De Stormvogel" in Loppersum. De gebreken kwamen vooral bij een onlangs gehouden uitgebreide controle aan het licht. Een zeer urgent onderdeel betrof het herstel van een gescheurde linker voeghout. Omdat de molen daardoor niet kon draaien, heeft het herstel ondertussen reeds plaatsgehad.

93. "De Westerse Watermolen" te Nieuw-Scheemda,

eig. Molenstichting Oldambt. Op deze restauratie is de Wet Bescherming Waterstaatwerken in Oorlogstijd (BWO) van toepassing (zie Groninger Molenboek, pag. 82 e.v.). In dat geval gaat de opdracht uit van het provinciaal bestuur, dat tevens 20 % in de restauratiekosten bijdraagt. Via de Rijkswaterstaat is 75 % subsidie beschikbaar gesteld. De resterende 5 % werden opgebracht door het Waterschap Oldambt, de gemeente Scheemda en de Stichting Groninger Molenvrienden (ieder f 2.166,67). Knappe rekenmeesters kunnen hieraan al ontleen, dat de restauratie op f 130.000,- werd begroot. Voor dat bedrag heeft de molenmakerij Roemeling & Molema het karwei ook aangenomen. O.a. komen er nieuwe roeden in de molen, weer als voorheen met zelfzwichting en dwarse remkleppen aan het eind, doch de 'Van Bussel'-stroomlijnneus wordt nu oud-hollands. Verder wordt er heel wat aan de kap vernieuwd, o.a. een nieuwe windpeluw, vloerhout, deur, bestrating bij de molen, verf- en teerwerk, enz. Het werk is begin 1983 aangevangen.

124. "Eva" te Usquert,

eig. de gemeente Usquert. De molenmakerij Dunning, voorheen Bremer te Adorp, heeft al heel wat nieuw materiaal bij de molen liggen, o.a. nieuwe stalen roeden. Op 17 mei werd, onder grote publieke belangstelling de kap door een 55 meter hoge kraan uit Düsseldorf naar beneden gehaald. De bijna twee uur durende operatie verliep voorspoedig, ondanks de zorgen van de molenmaker over de zeer slechte staat van de kap die voor onaangename verrassingen had kunnen zorgen. Toen de wellicht grootste kap van Groningen eenmaal op de grond stond, maakte het gevaarte een behoorlijk verrotte indruk. Voor de cameraploeg van

Hier wordt de kap, met horizontale roede en al, van de molen "Eva" te Usquert afgenomen.

'Van Gewest tot Gewest' werd er gedemonstreerd hoe met simpele handkracht de windpeluw verpulverd werd en de oude, liggende roede eenvoudig werd omgebogen. Vóór het hijswerk zijn de vertikale roede en de staartbalk reeds uitgenomen.

In september 1983 zal de vernieuwde kap weer op de grote molen worden gehesen.

O.a. het 'Ommelander Courant' besteedde met liefst 8 foto's aandacht aan deze spectaculaire gebeurtenis.

131. Molen "Dijkstra" te Winschoten,

eig. de gemeente Winschoten. Dit is de middelste van de Winschoter molentrio.

De molenmakerij Roemeling & Molema is hier volop aan de slag. Dat konden ook de deelnemers aan de excursie van de Provinciale Groninger Molencommissie op 28 april zien. Een dag later werden de nieuwe roeden gestoken, die als zeilroeden worden opgehekt met het systeem Fauël.

*De molen "Lijkstra"
te Winschoten
tijdens de restaura-
ratie. Zo te zien
moet er nog veel
aan gedaan worden.*

De bedoeling is dat het werk dit jaar klaar komt. Hij zal dan maalvaardig zijn, hetgeen zeker de vrijwillige molenaar W. Oomkens zal toejuichen. Het bovenachtkant wordt met nieuw dakleer bekleed. Er is ook heel wat aan het muurwerk te restaureren. De stelling (12 meter hoog, hoogte molen 25 m, vlucht 23,80 m) is ook grotendeels vernieuwd. De begroting bedraagt f 350.000,-. Het werk werd financieel mogelijk dankzij een versnelde uitvoering in het kader van het Integraal Structuurplan Noorden des Lands (I.S.P.).

132. Molen "Edens" te Winschoten,

eig. de gemeente Winschoten. Dit is de oostelijke van de Winschoter molentrio. Van deze molen zijn de roeden kaal

gemaakt in afwachting van een toekomstige restauratie. De gemeente Winschoten hoopt op eenzelfde financiering als met de molen "Dijkstra" is geschied.

139. "Ebenhaezer" te Enumatil,

eig. de gemeente Zuidhorn. Helaas zijn er nog geen vooruitzichten gekomen voor het probleem van de restauratie. Men had de klus zeer onvoldoende begroot, waardoor 'de tweede helft' van de restauratie nog niet in zicht gekomen is. Nog steeds staat de half gerestaureerde molen met o.a. één roede met hekwerk.

140. "Fortuna" te Noordhorn,

eig. de gemeente Zuidhorn. Ook hier was de Provinciale Groninger Molencommissie op bezoek. Ook wethouder Koopman en directeur Gemeentewerken Kapinga waren aanwezig. Aan deze molen moet veel vernieuwd worden. Niettemin lukte het de molenmakerij Dunning de begroting en het werkschema aan te houden.

- - -

Bijeenkomst vrijwillige molenaars

door Derk Jan Tinga.

Op woensdag 30 maart vergaderden de vrijwilligers in het Verenigingsgebouw te Hoogkerk.

Er waren ongeveer 27 vrijwilligers uit de provincie Groningen op komen dagen. Dat was niet zo geweldig. Vrijwilligers, waar bleven jullie? Of is de plek of de tijd misschien verkeerd gekozen? Schrijf ons anders eens en maak ons jullie wensen kenbaar!

We dachten eigenlijk, dat er zo vlak voor de Nationale Molendag best wat te bespreken viel; daar komt nog

bij, dat er dit jaar voor het eerst 'Molenzaterdagen' georganiseerd worden. Ook iets om eens over te praten met elkaar.

De vergadering begon, na koffie te hebben gedronken, met de vertoning van enige korte filmpjes van de heer C. Pik van molens in de omgeving van Groningen.

Daarna werd verteld, wat de contactcommissie precies is en wat ze doet.

Van de contactcommissie in onze regio is T. de Jong de voorzitter, J. van Dijk verzorgt de organisatie van vrijwilligersbijeenkomsten, B. Dijk de opleiding tot vrijwillige molenaar en Chr. Bremer neemt o.a. proefexamens af. Nu Hans Walstra er geen deel meer van uitmaakt, is die functie gedeeltelijk overgenomen door C. Pik.

Na deze uitleg vroeg Bé Oomkens, hoe het nou precies zit met al die organisaties. Voor veel bezitters en eigenaars van molens heerst onduidelijkheid over naar wie je nou moet toestappen met bepaalde concrete problemen. De heer Pik zou het toejuichen, als er eens een 'Zelfzwichter' zou komen, waarin dit eens uit de doe-

ken zou worden gedaan. Als je hiermee problemen hebt, kun je natuurlijk ook even bellen met 'De Hollandsche Molen' (020-23 87 03). Dan wordt er een formuliertje doorgegeven, waarop de vrijwilligers die willen leren malen met een koppel stenen, hun naam kunt schrijven.

Verder kent bijna iedereen wel het verwijt van: 'Die molen draait ook nooit.' Om dit probleem kwijt te raken, kun je het beste een soort 'logboek' bijhouden. De heer B. Jongsma zal bovendien een lijst vermenigvuldigen, gemaakt naar voorbeeld van een lijst van 'De Gelderse Molen', waarop de eventuele gebreken van de molen kunnen worden ingevuld. Het is heel goed, dit elk jaar bij te houden. (zie pag. 3 in deze Zelfzwichter - red.)

Dan volgt een oproep, om meer reclame te maken en leden te werven. Benader ook eens plaatselijke en regionale bladen. C. Pik wil ernaar streven, een getal van minstens 3.000 leden te bereiken. (Ook hier heeft kennelijk de inflatie toeslagen: herinner ik mij niet een getal van 6.000 tijdens de vergadering van de Vrienden van de Groninger Molens?).

Na deze oproep volgt een bespreking van het voorstel van het Gilde, om de geldigheid van het molenaarsdiploma te beperken tot 5 jaar na de laatste draaidag, aangezien het volgens hen onverantwoord is iemand, die meer dan 5 jaar niet gedraaid heeft met een molen, nog op een molen los te laten.

En hoe staat het met het organiseren van fietstochten? Vooral in het noordelijk gedeelte van onze provincie zitten we wachten op aktievelingen, die daar een tocht van ongeveer 30 km kunnen uitzetten.

Dan brengt het gesprek op de Nationale Molendag: er zal die dag op fietsgebied in onze provincie niet zoveel te doen zijn, aangezien de ANWB het standpunt huldigt, dat een fietstocht door bosrijke streken hoort te lopen en zo geweldig bosrijk is Groningen nou ook weer niet. Wel fijn om er te fietsen en molens te bekijken, maar goed, dat gebeurt dit jaar op molendag naar verwachting niet. Anders is het een week later, als de 'Toeriade' van start gaat. Dat zet veel mensen aan het fietsen. Ook worden dan meestal molens in de route opgenomen.

Aan het eind van de vergadering vertoont C. Pik nog een film met daarin stukjes van molenrestauraties rondom Groningen. Bij de rondvraag volgt er nog een vraag, waarom bepaalde mensen geen uitnodiging hebben ontvangen voor deze bijeenkomst van het Gilde. Het blijkt, dat er twee computerlijsten in omloop zijn, één van het Gilde met daarop de Gilde-leden in onze provincie, en één van onze eigen Vereniging Vrienden van de Groninger Molens. Deze worden met elkaar vergeleken en alleen de bekende mensen worden eruit geselecteerd. Ondergetekende vond dit een rare gang van zaken en tekende dan ook protest aan. Het gaat toch niet, dat alleen Gilde-leden, die tevens lid zijn van onze Vereniging, bericht krijgen. De hele lijst van het Gilde hoort integraal gebruikt te worden!

Het Gilde heeft ongetwijfeld een code om donateurs van vrijwilligers te onderscheiden en bezit ongetwijfeld ook eigen briefpapier en enveloppen, zodat we in het vervolg geen envelop van de Vereniging meer toegestuurd krijgen met daarop een frankeerstempel van de Analistenschool in Groningen!

D.J.T.

„Stel's Meulen" te Harkstede draait weer!

door B. Jongsma.

In de eerste druk van het Groninger Molenboek (1958) staat de molen er nog prima bij. De firma Stel had de molen toen nog in bedrijf. Hij was toen nog in 1949 hersteld door de molenmakers Roemeling en Hassing te Eexta (een dorpsnaam die is vervallen en

nu onder Scheemda wordt gerekend) voor f 6.300,-. Tegen en bij de molen stonden schuren, waarin ook heel wat werk is verzet. Hier stond een ruwoliemotor van 18 pk, die een koppel stenen aandreef. In 1971 kocht de Slochter Molenstichting de molen aan voor f 1,-. Door het verdwijnen van de schuren is een veel betere aanblik op

de molen tot stand gekomen.

Van de zes molens, die in het bezit van de Slochter Molenstichting kwamen, was dit de laatste die voor een restauratie aan bod kwam. Lange tijd heeft de molen op lotsverbetering gewacht. De gebroeders Stel werkten al lang niet meer met windkracht. Zij overleden inmiddels op middelbare leeftijd.

Een begroting werd opgesteld en op 9 september 1980 dienden drie Groninger molenmakerijen hun inschrijving in. De laagste - de fa. Doornbosch te Adorp - kwam uit op f 330.000,-. Daarvoor moest het heel wat gebeuren en is ook heel wat gebeurd. Heel veel is vernieuwd: de kap, het wiekenkruis, aan het achtkant nieuwe bekleding, nieuwe kroonlijst, nieuwe veldkruisen of laseinden eraan, stellingdeuren met kozijnen, ondertafelment, dakkisten, ramen, vloeren, trappen, balklagen, luikoker, inrijdeuren, nieuw staartwerk, vernieuwingen aan het gaande werk, nieuwe stelling, metselwerk, enz.

De Buurma-roeden met een vlucht van 20,50 m en een kropzwaarte van 30 x 34 cm, werden zelfwichtend aangekleed, met oudhollandse windborden op het voorhek.

Na de inschrijving kwam het pas later tot een gunning, in verband met financiële onzekerheden.

Nu is dan de molen weer een pronkstuk geworden. De heer W.O. Bakker, bestuurslid van de Slochter Molenstichting en van 'De Hollandsche Molen', heeft reeds naar tevredenheid met de molen gedraaid.

Van dat draaien kwam weinig terecht op de feestelijke heropening op zaterdagmiddag 30 april. Er was weinig wind op deze fraaie voorjaarsdag, een van de weinige mooie dagen die we gehad hebben. Echter na ongeveer half vijf stak er een noordoostenwind op, zodat er toch nog gedraaid kon worden en wel tot half negen 's avonds. De vreugde was er niet minder om. De burgemeester van de gemeente Slochteren en voorzitter van de Slochter Molenstichting, de heer drs. O. van Diepen, constateerde dat alle stichtingsmolens nu een restauratiebeurt gehad hebben.

Tijdens de feestelijke heropening in Harkstede was de publieke belangstelling zeer groot; er konden geen mensen méér bij op het molenterrein.

De nieuwe naam "Stel's Meulen" - te zien op de baard - sluit aan bij het bestaande gebruik. De weduwe Stel is ingenomen met deze naamgeving, zoals bleek uit haar toespraak.

B.J.

- - -

Ervaringen op een Duitse molen

door Martin E. van Doornik.

Het feit dat de opleiding tot vrijwillige molenaar niet compleet is (er wordt alleen maar opgeleid om een korenmolen te laten draaien, maar met de maalstenen omgaan, hó maar), heeft me al lang aan het denken gezet en de beste mogelijkheid is ervaring opdoen bij een beroepsmolenaar. De keuze viel op de molen van

Theodor Steenblock te Spetzerfehn in Ostfriesland (Duitsland). Tevens was ik erg benieuwd hoe het is om te malen op een molen, die voorzien is van een windroos (zelfkruiging). Een brief aan Steenblock was voldoende en ik fietste op donderdag 12 mei erheen; de molen ligt slechts 45 km. van de grens. Molinologisch gezien vormt Ostfriesland met z'n 73 molens een geheel met provincie Groningen wat betreft uitwendige molenmerken, afgezien van het kruisysteem en andere soorten roeden. Bovendien bestaan er voor de molenliefhebberij geen landsgrenzen. Van Nieuweschans naar Spetzerfehn (fehn = veen) voerde de weg langs nog vijf fraaie wiekendragers. Bij aankomst werd ik hartelijk verwelkomd door de familie Steenblock, die ik overigens al een hele tijd ken. Theodor verontschuldigde me, omdat hij met zijn vrouw zometeen naar een ziekenhuis in Oldenburg moest, waar hun oudste dochter lag voor een oor-operatie.

De molen van Steenblock te Spetzerfehn, naar het westen gezien. Hij dateert uit 1886.

De (naamloze) molen is een mooie achtkante bovenkruier van het Groninger type, stellinghoogte 10 meter, kaphoogte 22,50 meter, vlucht 22 meter met zelfzwichting en zeven zolders groot. Inrichting: een koppel kunststenen en één pelsteen, waaijer, schoner, graanbunker, mengketel en een buil. Van de tweede koppel stenen rest nu nog alleen de ligger op de stellingzolder. Buiten staan er nog vier silo's. Rietgedekte achtkant, de kap is bekleed met rood dakleer. 'Vlucht' windroos 5 meter. Om het bovenwiel zit een Vlaamse vang. Wel bijzonder is de plaatsing van de zwichtstok rechts van de vangstok. Houten as met ijzeren askop en pen.

Onder genot van thee met gebak maakten we met elkaar kennis. Theodor (54) stamt uit een zeer oud molenaarsgeslacht. Al omstreeks 1700 was een standerdmolen in Rhaude bekend op naam van de Steenblocks. Dus al bijna 300 jaar van-vader-op-zoon molenaars! Bij de thee waren er ook twee mensen van de Engelse BBC, die hier voorbereidingen troffen voor TV-opnamen in de molen in de maand juli, en verder enkele kennissen uit Hessen. 's Avonds bekeken we allemaal een molenfilm op video, die op de molen is opgenomen. Deze is ook als film (van 70 minuten) te huur. Zeer de moeite waard!

Vrijdag 13 mei 1983. De dag begon met *"Um fünf Minuten vor sieben Uhr frühstücken und dann sofort mahlen"*. De molenaar gebaarde mij, dat ik de molen in werking moest stellen. De vang lichten en de kleppen sluiten. Het bovenwiel heeft geen stutten en de pal wordt alleen bij stormgevaar gebruikt. Zo eenvoudig ging dat. De kuip met de koppel kunststenen bevindt zich op de tweede zolder, dus met de meelpijp op de begane grond. De molen is zo praktisch gebouwd, je hoeft dank zij het wieksysteem en de windroos nauwelijks op de stelling te komen (met een eenvoudige houten lift in 18 seconden); tevens kun je hier gemakkelijk de klanten bedienen. Hier wordt gemalen en verder geen gezeur! Theodor zei tegen me, toen ik bij de meelpijp stond:

"Beim mahlen mußt du die Säcke gut stampfen! Darum: ein Sack mußt unten immer gut voll sein, dagegen mußt ein Genevergias oben immer gut voll sein".

Hij voegde daad bij deze woorden en nam één teug, hoewel hij gewoonlijk nooit drinkt....

In de loop van de morgen is door het vanzelf opengaan van een klep de graanbunker gedeeltelijk leeggestroemd. Snel met een soort draaibare klieft op de maaltak de schudschoe vrijgezet, de zelfzwichting openen en dan veel zakken volscheppen met het leeggestroemde graan, luien en weer storten in de bunker. Ik wil niet bijgelovig zijn, maar het was vrijdag de dertiende.... Weer verder malen, eerst gerst en dan maïs, die gaan samen naar de mengketel en wordt als veevoer verkocht.

Het was hier mooi hard werken en je werd er niet eens moe van. 's Middags kon ik door de open deuren de schaduwen van de zwaaiende wieken op het gras voor de molen zien. Kan het nog mooier? En dan het muziek van het gaande werk en de klapspaan? Zelfs in de cementen vloer zijn de trillingen nog te voelen. De klanten kon ik moeilijk te woord staan, hen verwees ik naar de familie Steenblock. Leuk is tijdens het luien op de vierde (stelling)zolder, als er opeens 'n briefje aan een zak hangt met:

"Komm bei uns Tee trinken". Als er gegeten wordt, bleef de molen gewoon doordraaien, zij het met vrijgezette schudschoe en geopende zelfzwichting.

Pas om 8 uur 's avonds werd er met het malen gestopt. In Duitsland wordt bij korte ruststand het wiekenkruis in overhekstand gezet en bij lange duur een roede voor de borst. De rouw- en vreugdestanden zijn gelijk als bij ons.

Die avond moest de vrachtauto van de molenaar weggebracht worden voor reparatie aan de remmen; wij maakten gebruik van deze gelegenheid om in de buurt van de garage twee windenergiemolens te bekijken, die door de mensen aldaar zelf gebouwd zijn. Geen kleine, fragiele dingen zoals men ze wel eens ziet op woonboten, maar ware reuzen. Daarvoor gebruikten ze oude hoogspanningsmasten. Knap werk.

Op zaterdag 14 mei hetzelfde werk als gisteren en het begon me steeds meer te bevallen als 'beroepsmolenaar'. 's Middags ben ik al zover met de molen gewend, dat Theodor Steenblock me alleen kon laten, zodat hij met zijn tweede vrachtwagen bij de boeren langs moest. Zijn beide zoons Hajo en Johann gingen per auto ook elders zakken afleveren. Voor de klanten op de molen roep ik mevrouw wel.

Ik ben wel doof, maar een gehoortoestel kan wonderen doen. Zo ook hoorde ik op straat de windroos 'quietschen'.

De vang erop gelegd en met een vaatje vet naar de windroosstoel toe, en wat bleek daar? De tandwielen zijn reeds roestbruin geworden. Ik gaf de windroos een zetje en met een spatel bracht

Hoogtevrees? Nee hoor, gewóón doen. Smeerwerkzaamheden aan de windroos.

ik de vet aan de tandwielen en ook de staufferpotten kregen een beurt. Drie van de staufferpotten waren stukgevroren en nieuwe zijn haast niet meer te krijgen!

Een molenaar hoort geen hoogtevrees te hebben, maar gewóón doen. Ik stond hier op 24 meter hoogte op zo'n wiebelende windroosstoel bij stevige wind; één misstap en je krijgt een mooie tuin boven je buik, maar veiligheidshalve droeg ik een brede gordel om mijn middel met een sterke haak eraan.

Na dit 'hoogstandje' viel de wind weg en er werd met de motor, die de bolspil aandreef, verder gemalen. De kaar moest leeg, want diezelfde avond gingen we de kuip uit elkaar nemen en de zeer zware, 11 meter lange (!) steenspil, die door liefst vier zolders heen liep, uit de rijsen door middel van twee vierschijfsblokken op de zesde zolder en een lier op de derde zolder, bevestigd tegen een veldkruis. De schijfloop moet goed tegen het achtkant vastgemaakt worden, want het spoorwiel is dank zij de zelfkruiging altijd in beweging en als de steenspil onverhoeds mocht loskomen, kunnen daar brokken van komen! De steen heeft een drietaksrijs met vast werk. In een schuur heeft Theodor stapels Engelse balanceer-rijnen in diverse maten staan, maar hij vond dat een steen met 'vast werk' minder kan hobbelen. Met een moker werd de bolspil voorzichtig uit de rijs

geslagen.
Door de geweldige omvang van de loper (1,80 m. diameter!) is de steenkraan zeer solide, van 30 cm. dikke eiken balken. De loper werd omgekieperd (nóóit omlaag drukken!) en op drie oude autobanden op de ligger gelegd.
Maandag zal er gebild worden.

Na van onze zweetdruppels ontdaan te hebben, reden we na een maaltijd met z'n allen naar Theodor z'n ouders, die een kleine boerderij even ten oosten van Remels hadden. Oma Steenblock vierde die dag haar 88^e verjaardag en er was een groot familie-

Op de foto is goed te zien, hoe groot de te billen steen is. Links molenaar Steenblock.

bijeenkomst, waarbij ik ook uitgenodigd was. Aan de sfeer in hun huis en de kleding van de mensen te zien, leek het net of ik in de jaren vijftig was terechtgekomen. Heel gezellig. Ondanks hun hoge ouderdom werkten zij nog steeds op hun boerderijtje met 17 koeien. Opa was vroeger molenaar, maar nu runt Theodor sinds 1955 het familiebedrijf in Spetzerfehn.

Naast het boerderijtje stond vroeger een standermolen. In 1952 ging de molen achteruit op hol door een vliegende storm, zodat de pen los werd gedruwd en de kast vernield door het voorover vallende, snel draaiende wiekenkruis. De brokstukken werden over honderd meter voor de molen verspreid. Van de standermolen is nu niets meer terug te vinden.

Zondag 15 mei. Ik werd meegevraagd voor een katholieke dienst in de fraaie romaanse kerk te Bagband, waarna we naar Ostgroßefehn reden voor 'n bezoek aan de windroos-stellingmolen, die als museum is ingericht, zoiets dergelijks als molen "De Valk" te Leiden, waar ik de zondag eerder heb gedraaid. Ook hier mocht ik de vang lichten. Er was voldoende wind om de oudhollands opgehekte wieken (of moet ik oudduits zeggen?) zonder zeilen in beweging te kunnen zetten, zij het 'voor de prins'.

Een bezoek aan deze molenmuseum kan ik warm aanbevelen, voor wie Leiden te ver is. Deze ligt twee kilometer noordelijker dan Spetzerfehn. Nadat onze magen waren gevuld, besloot Theodor vanmiddag met z'n vrouw, Nancy (de jongste dochter) en ikzelf enkele molens in het oosten van Ostfriesland te bekijken en eventueel draaien.

Na een autorit door het prachtige Twentachtige landschap bekeken we bij Friedeburg de ruïne van Ostfrieslands enige beltmolen, die vorig jaar was gesloopt wegens ernstige verval. Het was een achtkante, rietgedekte bovenkruier met staart.

De draaiende koren- en houtzaagmolen te Ruttel.

Een vierkante askop, afkomstig van een houten as, siert nu als herinnering de gevel van de mulderswoning.

Bij Ruttel staat een stellingkoren- en houtzaagmolen, waarvan de romp me sterk deed denken aan "De Noordstar" in Noordbroek. De kleppen van de zelfzwichting draaien hier andersom, omdat de treklatten achter de stalen borstroeden langs liepen. Ook hier mocht ik de vang losgooien. Bij de molen lag een oude Pot-roede (hoe kwam die hier?) en er stonden vier molenmodellen te bewonderen op schaal 1:4, waaronder een Zuidhollandse wipmolen! Zelfs het gaande werk in alle vier de modellen waren tot en met de kammen toe fraai nagebootst, allemaal zelf gemaakt door onze jonge gastheer-molenaar Peter Egenhoff! In zijn werkplaats was hij bezig met een nieuwe schijffloop, overigens voor de echte molen bestemd.

De koren- en houtzaagmolen (anno 1865) heeft ook een stelling rondom de kap (!) en een windroos.

Na een maaltijd in Wiesmoor gingen we wat wandelen in de bossen.

Maandag 16 mei. Terug in Spetzerfehn werd er die dag druk gebild; Hajo moest vandaag in dienst en werd door Johann naar het station in Leer gebracht, dus waren Theodor en ik alleen in de molen. Billen is zo'n mooi werk, eerst in de entree beginnen, dan het tussenstuk, maar het maalvlak dient zeer zorgvuldig behandeld te worden, wil de molenaar mooi meel krijgen. Even bij de 'Schmiederei' een stel bilhamers gehaald, die geslepen en speciaal gehard waren. Theodor heeft er nog tien in de molen liggen. Niet billen met de tanden op elkaar en zo'n stijve houding nemen, zoals ik dat wel eens onervaren deed in Zandweer en Garsthuizen. Hij is het, die me heeft geleerd hoe ik precies moest doen, ontspannen en in je eigen tempo werken en hoe de kerven eruit moesten zien. Na een tijdje begon ik al aan te wennen en had al zin om de hele steen te bewerken. Natuurlijk kon Theodor met z'n 35 jaar ervaring veel sneller dan ik billen. Hierna werd er met een roodgestreken rij over de steen getrokken, zodat je kunt controleren of de steen wel mooi gebild is. Zoniet, dan even met de kneushamer bijwerken. Het was werkelijk een prachtige steen geworden (anno 1932) om met je hand erover te strelen. Zo kan Steenblock weer een jaar mee malen.

's Middags moest ik even onderbreken, zó van de steen af nog wit bestoven op m'n fiets naar de in restauratie zijnde stellingmolen met staart te Wrisse-Felde, waar de jonge molenaar Heiko Swieykowski me uitnodigde om 'n kijkje te nemen. Evenals 'n nieuwe stelling kreeg de molen zeilroeden, maar Heiko wist niet hoe 't met zeilen moest, terwijl er daarover geen informatie meer bestond in deze 'gezelfzwichteerde' streken. Geen nood, ik vraag wel om een offerte bij een Nederlandse molenzeilmakerij en enthousiast was hij. Natuurlijk moet Heiko nog leren voorleggen en klampen, enzovoorts! Ook bestelde hij een Den Besten-boek. Op de roeden zaten niet eens kikkers. Die maak ik wel even zelf.

Na 18.00 uur was de tijd aangebroken om naar huis te gaan en de afscheid van de Steenblocks viel me wat te zwaar, hier in Spetzerfehn heb ik 33 uur gemalen en veel geleerd en ik voelde me zeer voldaan.

Van de familie Steenblock kreeg ik een bijbel in de Oostfriese taal cadeau en 'n mooi getuigschrift.

Door het slechte weer nam ik de trein van Leer naar Groningen en Baflo. Het was een erg fijne tijd op zo'n zelfkruier en ik zal nog lang aan denken.

Benodigde papieren: internationale Gilde-verzekering,
'Zingende Stenen' van D.J. Abelskamp,
cursusboek Den Besten en
het maalboekje.

M.E.v.D.

- - -

Nieuws van molenstichtingen

door B. Jongsma.

Meermalen bemerken we dat men al bijzonder goed moet zijn ingewijd om te weten, hoe de Groninger molenwereld georganiseerd is. In het Groninger Molenboek, dat uitkwam in november 1981, wordt er wel iets uiteengezet. Echter blijkt daarbij niet duidelijk dat de Groninger moleninstanties een samenhangende structuur hebben. Die samenhang is goed voor de belangenbehartiging.

Ons lid de heer D.J.M. de Boer, Ailbertuslaan 384 te Kerkrade, toonde onlangs in zijn aan ons gerichte brief een warm meelevend en -denken in het molenbelang. Hij stelde de vraag of een overkoepeling of een centralisatie wenselijk zou zijn. Zo'n instantie zou de naam 'Groninger Molencompagnie' kunnen krijgen.

Wij geloven, dat de Stichting Groninger Molenvrienden met haar gestructureerde relaties met de andere stichtingen en met haar door het provinciaal bestuur toegekende overkoepelende functie ongeveer de positie heeft, die door de heer De Boer wordt bedoeld. In ons antwoord hebben we de volgende gegevens naar voren gebracht.

De in de provincie Groningen werkende moleninstanties zijn:

- a. De Provinciale Groninger Molencommissie, opgericht 1949.
- b. De Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, u voldoende bekend.
- c. De Stichting Groninger Molenvrienden, die voortgekomen is uit b.
- d. De Slochter Molenstichting.
- e. De Molenstichting De Meeuw en Joeswert, gemeente Ezinge.
- f. De Molenstichting Hunsingo en Omstreken.
- g. De Molenstichting Oldambt.

a. Is een door het provinciaal bestuur ingestelde adviescommissie voor Groninger Molens. In deze commissie zijn ambtelijke instanties, werkend op molenterrein, werkzaam o.a. de Rijks- en Provinciale Waterstaat, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de Dienst Landinrichting. Verder is geregeld dat de Vrienden (b. en c.) zijn vertegenwoordigd in de Provinciale Groninger Molencommissie, terwijl omgekeerd de secretaris van genoemde Molencommissie deel uitmaakt van het bestuur van de Molenvrienden.

b. Ontstond door particulier initiatief, telt ongeveer 700 leden.

c. De Stichting ging zich meer in het bijzonder richten op de aankoop en het beheer van molens. Zij is de enige Groninger molenstichting, die door het provinciaal bestuur wordt gesubsidieerd, waarbij de provincie haar de taak oplegde een overkoepelende funktie jegens de regionale stichtingen (d. t/m g.) te vervullen en zonodig tot enige onderverdeling van de provinciale subsidie over te gaan. Een bestuurslid van d. en een bestuurslid van f. zijn tevens bestuurslid van de Stichting Groninger Molenvrienden. Tevens fungeert de secretaris van de Stichting Groninger Molenvrienden als contactman voor alle plaatselijke stichtingen, waarbij hij de funktie van voorzitter van e. vervult, vice-voorzitter is van f., adviseur van d., en bestuurslid van g.

d. t/m g. De plaatselijke molenstichtingen danken hun ontstaan en bestaansrecht aan het ijveren voor het belang van de molens in hun streek. Dat zijn dan de molens, die de bevolking aldaar het meest aanspreken. e. is daarvan een sterk voorbeeld. Inwoners/woonsters van vooral Garnwerd bemannen/vrouwen in het toeristisch seizoen in weekeinden de molen "De Meeuw" te Garnwerd om dan o.a. in een eigen atelier gemaakte handwerk-artikelen ten bate van de molen te verkopen. Het hele jaar door wordt 'stichtingsmeel' verkocht door vrijwillige molenaars en ook door de ambachtelijke molenaar van de "Joeswert" te Feerwerd. Dergelijke activiteiten zouden niet aan bod komen voor molens in het algemeen.

Bij het voorgaande zal het misschien zijn opgevallen, dat één persoon steeds meedraait in alle genoemde besturen, te weten de schrijver van dit overzichtje. Hij werd in de Groninger molenwereld als provinciaal ambtenaar min of meer de 'provinciale molenman'. Vooral doordat er meer meeleven in het wel en wee van de Groninger molens kwam, ook van de zijde van het provinciaal bestuur, besloten Gedeputeerde Staten in 1980, dat ondergetekende zijn diensttijd volledig mag benutten voor molenzaken en voor het secretariaat van de Monumentenwacht.

Inmiddels heb ik al ruimschoots de leeftijd bereikt, dat ik met toepassing van de VUT-regeling de provinciale dienst kan verlaten. Dat voornemen heb ik bekend gemaakt. Naar ik hoop zal de provincie onverminderd de vorenbedoelde belangen willen blijven dienen. Evenwel is dat in deze tijd van bezuinigingen niet een gemakkelijk te regelen zaak.

B.J.

- - -

Oproep 1

Wil iedereen z'n adresband controleren en willen de leden, die tevens (vrijwillige) molenaar zijn, dat even op een briefkaartje of ansicht doorgeven aan postbus 213, 9700 AE Groningen? Dit i.v.m. het doorgeven van aparte berichten aan deze mensen.

Oproep 2

Via het Personeels Donatie Plan kunnen werknemers van SHELL bijdragen aanvragen voor verenigingen en instellingen, waarvan zij zelf dan wel hun echtgenoten of kinderen actief deel uit-

maken. Iedere Shell-medewerker, die lid is van vereniging of instelling, kan daarvoor een donatie, garantie, overvloedige bedrijfsmiddelen of geschenkartikelen aanvragen. De maximaal toe te kennen bijdrage is f 1.000,- afhankelijk van tekort, hetgeen moet blijken uit het financiële verslag van het voorgaande jaar. Daarnaast bestaat alternatief de mogelijkheid tot het aanvragen van een bijdrage in de kosten van een bepaald project. Hierbij dient een begroting van kosten en baten te worden overlegd.

Hebben wij leden, die werknemers van Shell zijn? Zo ja, dan kunnen die mooi die f 1.000,- voor het zaagmolentje van Bovenrijke bijeenbrengen!

- - -

Molenfietstocht

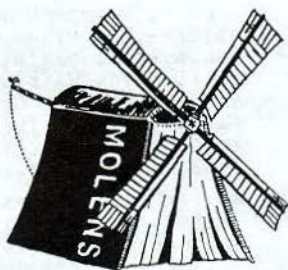
Zaterdag 4 juni 1983 gingen we op een viertal molens in het zuidelijk Westerkwartier de vlaggen uit. Op deze dag kon er al deelgenomen worden aan een tocht langs de molens van Visvliet, Grijskerk, Sebaldeburen en Niebert. De afstand van ongeveer 40 km. kon door een ieder gemakkelijk op de fiets worden afgelegd. Iedere molenaar had in zijn omgeving reclame gemaakt voor de molenfietstocht, d.m.v. affiches en een bericht in de plaatselijke krant. Alleen in Grijskerk was dit niet geheel uit de verf gekomen, zodat vanuit Grijskerk niet veel mensen gestart zijn. Het weer werkte beter mee dan op de Nationale Molendag van 7 mei j.l. Het was een beetje windstil en wat bewolkt bij een aangename temperatuur.

De eerste deelnemers meldden zich al om 9 uur aan bij de zeskant van Broekema in Niebert. Vanaf deze molen zijn de meeste mensen gestart. Het totale aantal deelnemers bedroeg ongeveer 80 personen, zowel jong als oud vertegenwoordigd. Wellicht waren er meer deelnemers geweest, indien het na 12 uur niet zo hard was gaan waaien. De wind draaide van oost langzaam naar het zuidwesten en nam in kracht toe. In Niebert kon zelfs zonder zeilen worden gemalen, terwijl in Visvliet en Sebaldeburen voortdurend getemperd moest worden, daar anders de vijzel droog zou lopen. Grijskerk kan momenteel niet draaien, zodat hier wat de wind betreft, geen problemen ontstonden.... Er was veel animo voor de koffie met koek, die op de molens in Niebert en Sebaldeburen te krijgen was. De 75 broden, die een bakker uit Marum, van het meel door de molen van Niebert gemalen, gebakken had, gingen ook vlot van de hand. Gezien de geringe deelnamekosten had deze molenfietstocht een sterk propagandisch karakter. Zo werden er in ruime mate folders uitgedeeld, wat hopelijk resulteert in een toename van het aantal leden voor onze vereniging.

Henk Berends.

Over een molen-verzameling

● Eerst zeer onlangs vernamen wij over de uitgave van een tweetal Duitse molenboeken. Beide verschenen in 1981, maar zijn nog volop in de boekhandel verkrijgbaar.

Het eerste boek is van Edelgard und Wolfgang Fröde en heeft als titel: 'Windmühlen in Deutschland, Holland und Belgien'. Uitgever DuMont Buchverlag te Köln, 1981. ISBN 3-7701-1222-9. Prijs (dagkoers) f 51,28 incl. porto. Het is een fraai, helaas niet in linnen gebonden, boek van 240 pag's. met veel mooie illustraties zowel in kleur als in zwart/wit. Afmetingen 20 x 25 cm. Veel Nederlandse molens door het gehele land heen zijn opgenomen en het valt daarbij op dat er in onze buurlanden heel wat meer wrakken staan dan (gelukkig) bij ons. Zéér aanbevolen dit boek!

● Het andere boek is Ein Bildband von A. und R. Braunburg en heeft als titel 'Wassermühlen'. Uitgever Franz Schneekluth Verlag, München 1981. ISBN 3-7951-0668-0. Prijs (dagkoers) f 176,70 incl. porto.

Het is een prachtig linnen gebonden album van 190 pag's. met fraaie illustraties, bijna allen in kleur. Afm. 25 x 30 cm. Het handelt over uitsluitend Duitse waterradmolens. Poëtisch beschreven met gedichten door de tekst heen e.d. Van de vele beschreven molens is slechts een klein aantal in beeld gebracht. Jammer voor dit wel héél hoog geprijsde boek!

● De derde nieuwe aanwinst van deze keer komt uit België. Het is de derde en tevens laatste deel over de verdwenen en bestaande molens in de provincie Antwerpen. De schrijvers zijn weer de heren H. Holemans en P.J. Lemmens. De titel is 'Molens van de Voorkempen en van Groot-Antwerpen', uitgave van de Studiekring 'Ons Molenheem' uit Nieuwkerken. De uitgeverij is de fa. Ten Bos, Drielinden 2, 2770 Nieuwkerken, België. ISBN D/1983/3287/02. Prijs f 37,37 geplastificeerd kartonnen band. Afm. 21 x 30 cm.

Het beschrijft met veel zwart/wit afbeeldingen alle molens, die ooit in dit gebied hebben bestaan, zowel dus windmolens als waterradmolens. De beschrijvingen zijn o.i. soms te kort, bijv. "Tijdens de wereldtentoonstelling te Antwerpen in 1930 werd op het domein van die tentoonstelling een stenen windmolen opgericht, die na de expositie weer werd afgebroken. De wieken waren echter verkeerd aangebracht." Einde citaat. Een bijbehorende foto toont ons een hoge stenen stellingmolen met verkeerd-om draaiende wieken. Wij hadden graag wat meer over deze molen willen weten, bijv. kon hij ook draaien, was er gaande werk in aangebracht, wie bouwde hem, e.d.? Verder is het boek interessant en beslist aanbevolen! Ook de prijs is o.i. niet te hoog.

● Voor de volgende aankondiging blijven we nog even in België. Ons werd toegezonden het Klubblad van de Hobbyklub 'De Verzamelaarsvrienden' - 16^e jrg. no. 1 (maart 1983). Dit tijd-

schriftje van 30 pag's., waaronder veel advertenties, behandelt allerlei onderwerpen over het verzamelen in het algemeen, maar een tiental pag's. is gereserveerd als driemaandelijks Mededelingenblad van de Studiekring 'Ons Molenheem'. Hierin vonden wij een aardig artikel 'Op bezoek bij De Schoolmeester' met veel foto's en een beschrijving van het papier maken op deze Zaanse molen. Inlichtingen verkrijgbaar bij dhr. W. Smet, Venlosesteenweg 133, 3688 Kinrooi (België).

● Een heel lezenswaardig boekje over plaatselijke molengeschiedenis verscheen al in 1978 bij de uitgeverij De Mandarijn te Gorinchem. Schrijver is A.J. Busch en de titel is 'Molens in Gorinchem', wetenswaardigheden over de plaatselijke molens in de loop der eeuwen. 64 pag's. en goed geïll. in zwart/wit, afm. 20 x 20 cm. Prijs f 15,-.

● Vrijwillig molenaar Peter E.M. Hammann schreef het zeer fraai uitgevoerde (linnen gebonden) boekje met als titel 'Molen De Veer'. Deze in 1982 opgeleverde, gerestaureerde poldermolen staat te Penningsveer bij Haarlem. Tien jaar heeft men verbeterden strijd gevoerd om deze Noordhollandse grondzeiler van de ondergang te redden en Hammann heeft dat zo boeiend beschreven, dat men het in één ruk uitleest. Het is het eerste molenboek van de vele, die wij nu hebben beschreven waar aandacht wordt geschonken aan het sexleven van molenaars op de zo eenzaam gelegen poldermolens. Bij de officiële opening werd een ondeugende klucht opgevoerd van de oud-Hollandse volksschrijver Bredero. Ook deze klucht is in het boekje opgenomen. 94 pag's. volop zwart/wit geïll., afm. 16 x 23 cm. Prijs f 19,90.

● Van geheel andere aard maar niettemin bijzonder boeiend en ook als het ware in één adem uit te lezen is het boekje 'Molens en hun Milieu', geschreven door Godfried C.M. Egelie, verbonden aan het Biohistorisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Utrecht. Hij beschrijft hierin het verband tussen de molen en het landschap dat haar omgeeft. Erg aanbevelenswaardig! 83 pag's., geïll. zwart/wit, afm. 14 x 22 cm. ingenaaid. Prijs f 12,50.

N.B. De beschreven boeken 5, 6 en 7 bestelden wij bij Boekhandel Zwaan, Nieuwesloot 105-109, 1811 KR Alkmaar. Tel. 072-111427. Bij de bovengenoemde prijzen komt de porto er nog bovenop.

● Ons buurland België kreeg er in 1982 een geheel nieuwe ronde stenen stellingmolen bij, nl.: "De Bakkersmolen" te Wildert. In dit land moeten wij terug gaan naar 1935 voor het bouwen van een nieuwe molen en dat was toen al een hele bijzonderheid. De molen toen te Alveringem werd gebouwd, is nu al ontakeld. Over de laatste gebeurtenis schreef John Verpaalen het boekje 'De Bakkersmolen van graan tot brood', een boeiende verhandeling waar o.m. aandacht wordt besteed aan de toekomst van het kleinschalige bedrijf in deze wereld van ongebreidelde economische groei en waarvan we allen merken, dat deze giganten het vaak heel wat moeilijker krijgen dan de kleinere bedrijven! 44 pag's., geïll. zw/w. afm. 16 x 23 cm. geniet. Verkrijgbaar door overschrijving van f 12,30 naar postgiro 30.60.410 t.n.v. J. Verpaalen te Roosendaal, met vermelding op het strookje "De Bakkersmolen".

● Een belangrijke uitgave voor Vrijwillige Molenaars verscheen vorig jaar bij de vereniging Gild Fryske Mounders door H.J.C. van der Woude uit IJlst. Het is een gestencilde eerste bundel van 143 pag's. met illustraties. Afm. van deze ingenaaide bundel is 21 x 28 cm. en de inhoud bestaat voornamelijk uit examenstof voor toekomstige molenaars.

De prijs van deze (beperkte) uitgave is f 35,-. Te bestellen door overmaking van genoemd bedrag op bankrekeningnummer 29.80.24.934 t.n.v. Gild Fryske Mounders, Joure.

● Het tijdschrift 'Nederlandse Historiën', 16e jrg. no. 4/5, oktober 1982 heeft een gedenkboek uitgegeven met als titel: 'De Horstermeer 100 jaar droog' door E.J. Rinsma en J. Snel. De Horstermeerpolder is één van de vijf polders onder Nederhorst den Berg. Nadat men in 1629 had getracht om de polder droog te leggen, is dat eerst in 1882 gelukt. Het nummer kost f 7,50 incl. porto en men kan het bestellen per giro nr. 16 33 117 t.n.v. Ned. Hist. te Berkel en Rodenrijs.

C.E. van der Horst.

- - -

Uit de oude doos

Net als in het vorige nummer van 'De Zelfzwichter' publiceren we nu ook een tweetal oude foto's van verdwenen molens in de provincie Groningen, om de molenverzamelaars in de gelegenheid te stellen hun archieven aan te vullen. (volgende pagina)

Bovenste foto:

Hier ziet u de korenmolen van Wed. G. Veldman te Beerta, gefotografeerd op een zonnige dag op 6 juni 1936. Toen verkeerde de arme molen al in slechte staat. Hij had een rietgedekte achtkant en was voorzien van zelfzwichtende wieken met oud-hollandse voorborden. Gebouwd in 1818 en gesloopt in 1937.

Onderste foto:

Dit fraaie tafereel troffen wij aan in Houwerzijl, in de gemeente Ulrum. Wat is completer dan een molenfoto met de molenaar en z'n gezin voor hun woning en een knecht voor een paardewagen met meelzakken? Het is de koren- en pelmolen van Zuidhof, na brand herbouwd in 1870 of '71 en afgebroken in de twintiger jaren van onze eeuw. Net als op de voorgaande foto is de molen voorzien van zelfzwichting met oud-hollandse voorborden. Let op de opvallend korte schrankschoren onder de stelling. (archief W.O. Bakker)

M.E.v.D.

Nieuwe leden

K.J. Beukema	Wetsinge
R. Bierman	Groningen
P.H. Fekkes	Delfzijl
J. Gast	Warffum
K.B. v.d. Gronde	Kantens
I. Heidmeijer - Woltjer	Groningen
A. Hilberdink	Nieuwolda
J.H. Munting	Zuurdijk
D. Nienhuis	Haarzuilens (Utr.)
J. Nienhuis	Groningen
C.H. Noordhuis	Zuurdijk
Th. Steenblock	Spetzerfehn (Dld.)
Joh. Teeninga	Sauwerd
G. Tjoelker	Groningen
G.E. Veenkamp	Groningen
H.R. Veltman	Groningen
P. van der Woude	Ulrum

- - -

Contributie 1983

Een groot aantal van onze leden heeft gehoor gegeven aan onze oproep, de contributie zo spoedig over te maken. Hiervoor onze hartelijke dank.

Dit geldt in het bijzonder voor die leden, die besloten hebben hun contributie met een vrijwillige bijdrage te verhogen.

Ook bij ons past de - zij het wat aangepaste - slagzin:

'Meulns moalen nait van wiend allain'

En in deze tijd van bezuinigingen heeft de vereniging het geld broodnodig. Dit laatste is bovendien één van de redenen geweest, u te verzoeken niet te lang met betalen wachten.

De vereniging is er nl. bij gebaat, dat de contributie zoveel mogelijk in één keer binnenkomen.

In dit kader verzoeken wij hen, die nog niet hebben betaald (zij treffen een herinneringsacceptgirokaart ingesloten aan), dit alsnog zo spoedig mogelijk te doen.

Namens het bestuur,
L. Groenewold, penningmeester.

